

Итоговый балл _____

Шифр _____

(подпись председателя жюри)

**Межрегиональные предметные олимпиады КФУ
профиль «Татарский язык»
Заключительный этап
2023-2024 учебный год
11 класс**

I. Борынгы төрки сүзләре хәзерге татар теленә тәржемә итегез. / Переведите древнетюркские слова на современный татарский язык. (10 баллов. За первый и вторые ответы по 4 балла, за третий ответ – 2 балла).

Гомумтөрки телдә **йөттө** – сан атамасы. Хәзерге татар телендә ул тулаем мәгънәсен саклаган, әмма фонетик үзгәреш кичергән. Әлеге санны һәм аннан ясалган дистә атамасын языгыз. **Җавап:** _____

Гомумтөрки телдә **тоққуз** сүзе – сан атамасы. Хәзерге татар телендә ул тулаем мәгънәсен саклаган, әмма фонетик үзгәреш кичергән. Әлеге санны һәм аннан ясалган дистә атамасын языгыз. **Җавап:** _____

Гомумтөрки телдә **айығ / адығ** сүзе – кыргыз хайван атамасы. Хәзерге татар телендә ул мәгънәсен саклаган килеш кулланыла, әмма фонетик үзгәреш кичергән. Әлеге кыргыз хайван атамасын языгыз. **Җавап:** _____

II. Татар телендә гарәп теленнән кергән хәрәм һәм шул ук сүздән ясалган әрәм сүзләре кулланыла. Әлеге сүзләр арасында нинди аерма бар? Тел белемендә бу күренеш ничек дип атала? Җавабыгызны дәлилләгез, 3 мисал белән раслагыз. / В татарском языке употребляется слово *хәрәм* и производное этого слова *әрәм*. Какое отличие существует между этими словами? Как называется данное лингвистическое явление? Обоснуйте свой ответ и приведите 3 примера. (15 баллов. За верную этимологию и объяснение значения слова 7 баллов; за определение термина – 5 баллов; за каждый пример по 1 баллу).

III. Сүзлэрнең сүз ясалыш чылбырын языгыз. Һәр чылбыр ахырында түбәндә бирелгән сүзләр булсын. / Запишите словообразовательные цепи, в конце которых стоят предложенные ниже слова. (5 баллов. *За каждый правильный вариант по 2,5 балла.*)

_____ = ЯШЕЛЧӘЧЕЛЕК
_____ = БАШЛАНГЫЧ

IV. Сүзлэрнең русча тәржемәсен языгыз. / Переведите слова на русский язык. (10 баллов. *За каждый правильный вариант по 1 баллу.*)

Дәгъва - _____

Кысрыклау - _____

Баскыч – _____

Тәхет – _____

Күбәләк- _____

Бозу – _____

Заманча – _____

Рәссам – _____

Биеклек- _____

Гаделлек - _____

V. Омоним һәм антоним терминнарына билгеләмә бирегез. / Дайте определение терминам *омоним* и *антоним*. (5 баллов. *За каждое правильное определение по 2,5 балла.*)

VI. Жәя эчендәге сүзлэрнең дөресен сайлап, астына сызыгыз. / Выберите из предложенных слов правильный вариант и подчеркните его. (5 баллов. *За каждый правильный ответ по 1 балла.*)

Телнең нечкәлекләрен белү өчен, аны һәр көн (*эшләү / куллану / тоту*) кирәк. Өгәр син үз телеңне белмисең икән, халкыңның мәдәниятен, аның рухи байлыгын (*үзләштерә / тотә / ала*) алмыйсың. Моңа мисал итеп К.Г.Паустовскийның туган тел турында әйткән сүзләрен искә алу белән

(туктыйм / чикләнәм / уйлыйм): “Үз иленә булган мэхәббәтне үз телеңә булган мэхәббәтән башка күз алдына китереп булмый”.

Әйе, туган телне белмәү – (наданлык / гадилек / беркатлылык). Үз телеңне, үз мәдәниятеңне белмәү яхшы (чара / гамәл / әйбер) була алмый. (Ф. Яруллин)

VII. Төшеп калган сүзләргә языгыз. / Впишите пропущенные слова. (5 баллов. За каждый правильный ответ по 1 баллу).

1. Юридик эш кәгазьләре, карар, беркетмә, аңлатма, ышаныч язуы, акт, белдерүләр _____ стильдә язылалар. 2. Тиндәш кисәкләрне, жөмлөләрне үзара теркәү өчен кулланылган сүз _____ дип атала. 2. Кешеләрнең тойгы-кичерешләрен аңлата торган сүзләр төркеме _____ дип атала. 4. _____ кушымчалар бер сүздән үзгә мәгънәле икенче сүз ясылар. 5. Тотрыклы әйтелмәләрне өйрәнә торган фән _____ дип атала.

VIII. Жөмлөгә 1) синтаксик анализ ясагыз, 2) аның схемасын сызыгыз һәм 3) төрен билгеләгез. Жөмлөгәгә сүзләргә морфологик анализ ясагыз. / Сделайте 1) синтаксический разбор предложения, 2) укажите схему и 3) определите тип предложения. Сделайте морфологический разбор слов в предложении. (25 баллов. За каждое задание по синтаксическому разбору по 5 баллов. За каждый правильный ответ по морфологическому разбору по 1 баллу).

Кешене никадәр азрак белсәң, ул шулкадәр серлерәк тоела икән бит. (М. Галиев)

XIX. Суны - таяк белән, кешене тел белән үлчиләр мәкален сез ничек аңлыйсыз? Шушы мәкальдә әйтелгәнгә үз мөнәсәбәтегезне 80 сүздән ким булмаган язмада белдерегез. Фикерегезне раслап, 2 дән ким булмаган дәлил китерегез. / Как вы понимаете пословицу *Воду измеряют палкой, человека - языком*? Опираясь на это выражение, напишите сочинение-рассуждение (не менее 80 слов). Выражая свое отношение приведите не менее 2 довода-примера (20 баллов).